

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

UDC 159.92

Михайлишин Уляна Богданівна

Доктор психологічних наук, професор, зав. кафедри психології

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

**ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ГЕНДЕРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ У
ПРОЯВАХ КОМПОНЕНТІВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ**

Термін «емоційний інтелект» віднедавна широко застосовують як у науковій так і в науково-популярній літературі. У загальному його визначають як здатність до пізнання, розуміння та управління як власними емоціями, так і інших людей. Це поняття часто пов'язують із успіхом як в особистому житті, так і в бізнесі. Деякі дослідники вважають його панацеєю від усіх проблем пов'язаних із емоційною сферою, інші вважають що такого поняття взагалі не існує, адже розпізнавання і розуміння емоцій не можна назвати інтелектом. Проте якщо прийняти той факт, що емоції теж несуть інформацію, то здатність їх розшифровувати можна розглядати як інтелектуальні зусилля. Суперечливими є також дослідження, що стосуються гендерних особливостей емоційного інтелекту.

Зокрема, Ш. Берн вказує на те, що відмінності в емоційній сфері між особами чоловічої і жіночої статі є незначними [1]. Згідно з іншими дослідженнями, незважаючи на відсутність відмінностей між чоловіками і жінками за загальним рівнем EQ (коефіцієнта емоційності), жінки виявляють більш високий рівень по міжособистісним показникам емоційного інтелекту (емоційності, міжособистісним відносинам, соціальній відповідальності). У чоловіків переважають внутрішньоособистісні показники (самоствердження, здатність відстоювати свої права), здатності до управління стресом (стресостійкість, контроль імпульсивності) і адаптованість (визначення правдоподібності, вирішення проблем) [1].

Як зазначає Д. Гоулман, чоловіки краще розрізняють конвенціональні почуття, тоді як жінки краще розпізнають почуття, пов'язані з ситуацією безпосередньої особистісної взаємодії. Більш високий рівень ЕІ у жінок, висвітлений в дослідженнях, М. Аргайл пояснюється тим, що вони сприйнятливіші, емпатійніші і адаптивніші, тобто у них краще, ніж у чоловіків, розвинені навички міжособистісної взаємодії, які, в свою чергу, тісно пов'язані з емоційним інтелектом [2].

У результаті порівняльного аналізу вираженості окремих компонентів ЕІ, представлених в моделі Д. Мейера, П. Селовея і Д. Карузо, проведеного Хонським С. І., у юнаків і дівчат вдалося виявити статистично значимі відмінності ($p = 0,01$) за параметрами «розуміння емоцій» і «управління емоціями» [3].

Що стосується характеристик ЕІ, що відносяться до особистісних властивостей, що діагностуються за допомогою опитувальників ЕІ, то Хонським С. І. також були знайдені відмінності, які мають статеву специфіку.

Дівчата значно перевершують юнаків з параметру емпатії ($p = 0,01$), що узгоджується з даними А. Феінгольда. Це пояснюється гендерними ролями (дбайливість жінок і владність, незалежність, суперництво чоловіків), а також відповідним вихованням. Наприклад, ігри дівчаток з ляльками сприяють розвитку емпатійної експресії, між тим іграшки хлопчиків не сприяють цьому. На думку Д. Блока, з цієї причини чоловіки мають менший досвід в сфері емпатійної чуйності [1].

Крім того, дівчата продемонстрували більш високі результати за показником «співпереживання радості» ($p = 0,01$). Аналогічного висновку в ході досліджень прийшла Дж. Бененсон, пояснивши даний результат більш високим рівнем емпатії у дівчат, а також їх бажанням відчувати співпричетність, в основі якого лежить мотив афіліації.

Юнаки показали більш високі результати по компоненту позитивної експресивності ($p = 0,01$). Це узгоджується з висновками Дж. Стоппарда, який

припустив, що юнаки легше справляються з кризою в 20 років, завдяки чому відчують себе спокійніше і висловлюють позитивні емоції частіше, ніж дівчата [1].

На ідентифікацію власних переживань значною мірою впливають гендерні стереотипи. Так, в ситуаціях, які сприяли виникненню гніву, наприклад, в умовах зради або критики, чоловіки реагували проявами гніву. Жінки, навпаки, схильні були говорити, що в даних ситуаціях вони відчували б себе засмученими, скривдженими або розчарованими. Відмінності в рівні емпатії виявляються тільки у тому випадку, якщо випробовувані-чоловіки повинні повідомити, наскільки емпатичними вони прагнуть бути [4].

Примітно, що у подібних дослідженнях у чоловіків і у жінок при всій відмінності їх емоційної експресії спостерігалися однакові фізіологічні реакції.

Чоловіки і жінки з різною інтенсивністю і різними способами висловлюють свої емоції. У ряді досліджень показана велика експресивність осіб жіночої статі незалежно від їх віку [5], при цьому жінки виявляють більш емоційну поведінку в чисто жіночих групах, ніж у змішаних. Відзначається, що жінки більш усміхнені, ніж чоловіки.

Відмінності в інтенсивності вираження емоцій можуть бути пов'язані з тим, що у жінок лицьова активність в цілому вище, ніж у чоловіків. Слід враховувати і той факт, що чоловіки в рамках своєї традиційної статевої ролі схильні до «обмежувальної емоційності» – мінімізації емоційної експресії.

Гендерні стереотипи обмежують вираз емоцій, «не властивих» представникам певної статі. Для чоловіків відкритий прояв емоцій в ряді випадків може викликати насмішки і відчуття ганьби.

Прояви печалі, депресії, страху і таких соціальних емоцій, як сором і збентеження, розглядаються як «не чоловічі». Чоловіки, що проявляють подібні емоції, оцінюються більш негативно в порівнянні з жінками, їх не схильні втішати в цих випадках, як це прийнято по відношенню до жінок. Вираз гніву і агресії, навпаки, вважається прийнятним для чоловіків, але не для жінок.

Агресивні хлопчики оцінюються як більш привабливі і компетентні, ніж неагресивні, в той час як агресивні дівчата оцінюються як менш привабливі і зазвичай стикаються з широким колом проблем у взаєминах з однолітками. У ситуації конфлікту чоловіки в більшій мірі схильні до зовнішньої агресії, в той час як жінки – до аутоагресії (до самозвинувачення) [1].

Результати наведених вище досліджень дали підставу Ш.Берн говорити про те, що емоційність, тобто сила пережитих емоцій, у представників обох статей однакова, різна лише ступінь їх зовнішнього вираження. Є.П. Ільїн вносить уточнення, що у чоловіків і жінок різна і якість вираження певних емоцій: «...те, що «пристойно» для жінок (плакати, виявляти сентиментальність, боятися і т.п.), «непристойно» для чоловіків, і навпаки, те, що «пристойно» для чоловіків (проявляти гнів і агресію), «непристойно» для жінок »[6]. Можливо, з гендерними стереотипами пов'язані і відмінності в кодуванні емоцій. Встановлено, що жінки краще кодують експресивне вираження щастя, чоловіки – гніву і злоби.

Односторонній підхід до соціалізації дівчаток і хлопчиків призводить до сумних наслідків. Чоловіки виявляються нездатними проявити такі необхідні у статевих стосунків і в сімейному спілкуванні ніжність, теплоту і співпереживання; вони не допускають в сферу свідомості страх і сором. Жінки виявляються позбавленими можливості адекватно усвідомити і висловити агресію і гнів, вони змушені гальмувати прояви сексуальності. В тому і в іншому випадку суспільство вимагає контролю певних емоцій, який здійснюється далеко не безпечним для здоров'я і взаємин способом – через їх придушення.

Отже, дані про гендерні відмінності емоційного інтелекту в цілому досить суперечливі. Якщо говорити про вираженість його структурних компонентів, то у жінок в порівнянні з чоловіками переважає розуміння емоцій. В іншому відмінності носять скоріше якісний, ніж кількісний характер. Чоловіки і жінки в рівній мірі переживають ті чи інші події, демонструють ідентичні фізіологічні реакції. Однак вони по-різному, у відповідності зі своєю гендерної роллю,

пояснюють причини емоцій. Вираз тих чи інших емоцій у представників жіночої або чоловічої статі, як і їх регуляція, багато в чому обумовлені впливом гендерних норм, які формуються шляхом виховання.

Колом питань, що розглянуті у даній роботі, проблема гендерних відмінностей у проявах компонентів емоційного інтелекту не вичерпується. Перспективними напрямками подальших наукових досліджень можуть стати поглиблення теоретичних та емпіричних знань щодо даної проблематики.

Список джерел:

1. Андреева И.Н. Гендерные различия в выраженности компонентов эмоционального интеллекта / И.Н. Андреева // Психологический журнал. – 2008. – № 1. – С. 39-43.
2. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект / Дэниел Гоулман. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА; Владимир: ВКТ, 2009. – 478 с.
3. Філіппова І. Емоційний інтелект як засіб успішної самореалізації / І. Філіппова // Соціальна психологія. – 2007. – № 4. – С. 68-79.
1. 4. Берн Ш. Гендерная психология/ Ш. Берн. – СПб: прайм – Еврознак, 2001. – 320 с.
4. Суханова К.Н. Гендерные проблемы эмоций / К.Н. Суханова // Психология XXI века: тезисы междунар. научно-практ. конф. студ. и аспирантов, 12-14 апреля 2001 г.; под ред А.А. Крылова. – СПб: Изд-во Санкт-Петербур. ун-та, 2001. – С.257-258
5. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2006. – 544 с.